

judicium dabat illud suum damnatorium de jugerum professione. Xenon ad se pertinere negabat: fundum elocatum esse dicebat. Dabat iste judicium, *Si pareret* jugera ejus fundi esse plura, quam colonus esset professus, tum uti Xenon damnaretur. Dicebat ille, non modo non arasse se, id quod fatis erat, sed nec dominum ejus esse fundi, nec locatorem: uxoris esse: eam ipsam suum negotium gerere: ipsam locavisse. Defendebat Xenonem homo summo splendore, & summa auctoritate præditus, M. Cossætius. Ille nihilominus judicium ⁴⁷ H-S LXXX millium dabat. Ille tamen recuperatores de cohorte latronum sibi parari videbat; tamen judicium accepturum se esse dicebat. Tum iste magna voce Veneriis imperat, ut Xenon audiret: *Dum res judicatur, hominem ut afferent: cum judicatum sit, ad se adducant.* Et illud simul dixit; se non putare, illum, si propter divitias, poenas damnationis contemneret, etiam virgas contemnere. Hac ille vi, & hoc metu adductus, tantum decumanis, quantum iste imperavit, exsolvit.

XXIII. Polemarchus est Murgentinus, vir bonus atque honestus. Is, cum pro jugeribus quinquaginta, medimna DCC decumæ ⁴⁸ imperarentur, quod recusabat, domum ad istum in jus eductus est: & cum iste etiam cubaret, in cubiculum introductus est: quod, nisi mulieri, & decumano, patebat nemini alii. Ibi, cum pugnis & calcibus conscissus esset; qui DCC medimnis decidere nolisset, mille promisit.

Eubulides est Grosphus, Centuripinus, homo cum virtute & nobilitate domi suæ ⁴⁹, tum etiam pecunia princeps. Huic homini, Judices, honestissimæ civitatis honestissimo, non modo frumenti scitote, sed etiam vitæ & sanguinis tantum relictum esse, quantum Apronii libido tulit. Nam vi, malo, plagis adductus est, ut frumenti daret, non quantum haberet, sed quantum cogeretur.

⁴⁷ Judicium] Dabat Verres in Xenonem Judicium, id est, judices, seu recuperatores, qui cum sexcentis octoginta millium (Gall. 8000. liv.) condemnarent, si pareret jugera, &c. Idem.

⁴⁸ Decumæ] Subauditur, nomine. Idem. ⁴⁹ Domi suæ] Sux hic æque delendum censeo, ut Gronovius lib. II. cap. 46, ubi de just. causis. Grævius.

Sofratus, & Numenius, & Nymphodorus ejusdem civitatis, cum ex agris tres fratres consortes ⁵⁰ profugissent, quod iis plus frumenti imperabatur, quam quantum exarant, hominibus coactis, in eorum arationes Apronius venit, omne instrumentum diripuit, familiam abduxit, pecus abegit. Postea cum ad eum Nymphodorus venisset Ætnam, & oraret, ut sibi sua restituerentur; hominem corripit, ac suspendi iussit in oleastro quodam, quæ est arbor, Judices, in foro. Tandiu pependit in arbore focius amicusque populi Romani, in sociorum urbe ac foro, colonus aratorque vester, quamdiu voluntas Apronii tulit.

Genera jamdudum innumerabilium injuriarum, Judices, singulis nominibus profero: infinitam multitudinem injuriarum prætermitto. Vos ante oculos animosque vestros, tota Sicilia decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, hujus importunitatem, Apronii regnum proponite. Contempsit Siculos: non duxit homines, nec ipsos ad persequendum vehementes fore, & vos eorum injurias leviter lapuros existimavit.

XXIV. Esto: fallam de illis habuit opinionem, malam de vobis: verumtamen cum de Siculis male mereretur, cives Romanos coluit, his indulgit, eorum voluntati & gratiæ deditus fuit. Iste cives Romanos? At nullus inimicior, aut infestior fuit. Mitto vincla, mitto carcerem, mitto verbera, mitto securas: crucem denique illam prætermitto, quam iste civibus Romanis testem humanitatis in eos, ac benevolentiam suam voluit esse: mitto, inquam, hæc omnia, atque in aliud dicendi tempus rejicio: de decumis, de civium Romanorum conditione in arationibus discepto: qui quemadmodum essent accepti, Judices, audistis ex ipsis. Bona sibi erepta esse dixere.

Verum hæc, quoniam ⁵¹ ejusmodi causa fuit, ferenda sunt: nihil valuisse æquitatem, nihil consuetudinem: damna denique, Judices, nulla tanta sunt, quæ non viri fortes, magno & libero animo affecti, ferenda arbitrentur. Quid, si equitibus Romanis non obscuris, neque ignotis, sed honestis & illustri-

⁵⁰ Consortes] Coheredes, quamdiu hereditas divisa non erat. Contra *diffortes*, postquam diviserant. Salmasius. a Viç. Man. hujusmodi casus affinis

lustribus, manus ab Apronio, isto prætorè, sine ulla dubitatione afferebantur? Quid expectatis? quid a me amplius dicendum putatis? an id agendum, ut eo celerius de isto transigamus, quo maturius ad Apronium possimus, id quod ego illi jam in Sicilia pollicitus sum, pervenire? qui C. Matrinium, Judices, summa virtute hominem, summa industria, summa gratia, Leontinis, in publico, biduum tenuit. Atque ab Apronio, Judices, homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagitia libidinesque accommodato, equitem Romanum scitote biduum cibo testoque prohibitum: biduum Leontinis, in foro, custodiis Apronii retentum atque servatum, neque ante dimissum, quam ad conditiones ejus de-
 pactus est.

XXV. Nam quid ego de Q. Lollio, Judices, dicam, equite Romano spectato atque honesto? Clara res est, quam disturus sum, tota Sicilia celeberrima, atque notissima: qui cum araret in Ætneſi, cumque is ager Apronio cum cæteris agris esset traditus; equestri vetere illa & auctoritate & gratia fretus, affirmavit, se decumanis plus quam deberet, non daturum. Refertur ejus sermo ad Apronium. Enimvero iste ridere, ac mirari, Lollium nihil de Matrino, nihil de cæteris rebus audisse. Mittit ad hominem Venerios, (hoc quoque attendite, apparitores a prætorè assignatos habuisse decumanum: si hoc mediocre argumentum videri potest, istum decumanorum nomine ad suos quæstus esse abusum) adducitur a Veneriis, atque adeo attrahitur Lollius commode, cum Apronius e palestra redisset, & in triclinio, quod in foro Ætnæ straverat, decubisset. Statuitur Lollius in illo tempestivo⁵¹ gladiatorum convivio. Non mehercule, quæ loquor, crederem, Judices, tamen vulgo audieram, nisi mecum ipse senex, cum mihi, atque huic voluntati accusationis meæ lacrymans gratias ageret, summa cum auctoritate esset locutus. Statuitur, ut dico, eques Romanus, prope annos xc natus, in Apronii convivio, cum interea Apronius caput, atque os suum un-

^a Grut. statuerat

⁵¹ Tempestivo] Convivia dicebantur tempestiva, quæ de die inibatant, hoc est ante

legitimam cœnæ horam, quæ erat nona. Grævius.

guento perficere. Quid est, Lolli? inquit. Tu, nisi malo coactus, recte facere nescis? Homo quid ageret? taceret; responderet; quid faceret denique, illa auctoritate, & ætate præditus, nesciebat. Apronius interea cœnam, ac pocula poscebat. Servi autem ejus, qui & moribus iisdem essent, quibus dominus, & eodem genere ac loco nati, præter oculos⁵² Lollii hæc omnia ferebant. Ridere conviva: cachiinnari ipse Apronius: nisi forte existimatis, cum in vino, ac luxu non risisse, qui nunc in periculo, atque exitio suo risum tenere non possit. Ne multa, Judices: his contumeliis scitote Q. Lollium coactum ad Apronii leges, conditionesque venisse. Lollius, ætate & morbo impeditus, ad testimonium dicendum venire non potuit. Quid opus est Lollio? Nemo hoc nescit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te productus, nemo in interrogatus, nunc se primum hoc dicere audire. M. Lollius, ejus filius, adolescens lectissimus, prætor est: hujus verba audietis. Nam Q. Lollius, ejus filius, qui Calidium accusavit, adolescens & bonus, & fortis, & in primis disertus, cum his injuriis, contumeliisque commotus, in Siciliam esset profectus, in itinere occisus est. Cujus mortis causam fugitivi sustinent⁵³: re quidem vera nemo in Sicilia dubitat, quin eo sit occisus, quod habere clausa non potuerit sua consilia de Verre. Iste porro non dubitabat, quin is, qui antea alium studio adductus accusasset, sibi adveniendi prætor esset futurus, cum esset parentis injuriis, & domestico dolore commotus.

XXVI. Jamne intelligitis, Judices, quæ pestis, quæ immunitas in vestra antiquissima, fidelissima, proximaque provincia versata sit? Jam videtis, quam ob causam Sicilia tot hominum antea furta, rapinas, iniquitates, ignominiaque perpetrata, non potuerit hoc novum, ac singulare, atque incredibile genus

⁵² Præter oculos] Ante oculos. Et sic locutus est Livius lib. belli Maced. viii. An non præter omnium oculos tantum auri argenteique in triumpho L. Scipionis, &c. Sic Varro Eumenidibus, apud Non. Marcellum, qui etiam hunc locum citat, Præter matris Deum eadem exasidii cymbalarum sonitum. Hotomanus.

⁵³ Fugitivi sustinent] E Græcis fontibus derivata locutio. Nam *οὐκ ἔστιν ἄριστος* Græce dicimus. Similiter Epist. ad Att. lib. xiiii. Nunc vero cum de magno casu nonne furor ejus omnem causam sustinet? Fugitivos autem dicit, qui in Sicilia Athenione duce grassabantur. Idem.

genus injuriarum, contumeliarumque perferre? Jam omnes intelligunt, cur universa provincia defensorem suae salutis eum qualiviv, cujus iste fidei, diligentiae, perseverantiae, nulla ratione eripi possit. Tot judiciis interfuistis: tot homines nocentes & improbos accusatos, & vestra, & superiorum memoria scitis esse: eequem vidistis, eequem audistis, in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia esse versatum?

Apronius stipatores Venerios secum habebat: ducebat eos circum civitates: publice sibi convivia parari, sterni triclinia, & in foro sterni jubebat: eo vocari homines honestissimos, non solum Siculos, sed etiam equites Romanos: ut, quicum inire convivium nemo unquam, nisi turpis, impurusque voluisset; ad ejus convivium spectatissimi, atque honestissimi viri tenerentur. Haec tu, omnium mortalium profligatissime, ac perditissime, cum scires, cum audires quotidie, cum videres: si sine tuo maximo quaestu fierent, cum tanto periculo tuo fieri paterere, atque concederes? & tantum apud te quaestus Apronii, tantum ejus sermo inquinatissimus, & blanditiae flagitiosae valuerunt, ut nunquam animum tuum cura tuarum fortunarum, cogitatioque tangeret?

Cernitis, Judices, quod & quantum incendium, decumanorum impetu, non solum per agros, sed etiam per reliquas fortunas aratorum; neque solum per bona, sed etiam per jura libertatis, & civitatis, isto praetore pervaserit. Videtis pendere alios ex arbore: pulsari autem alios, & verberari: porro alios in publico custodiri: destitui alios in convivio⁵⁴: condemnari alios a medico, & praecone praetoris: bona tamen interea nihilominus eorum omnium ex agris auferri ac diripi. Quid est hoc? populi Romani imperium, populi Romani leges? judicia? focii fideles? provincia suburbana? nonne omnia potius ejusmodi sunt, quae, si Athenio vicisset, in Sici-

⁵⁴ Destitui alios in convivio] Destitui pro constitui: ut lib. Accusat. v. Qui quo Cleonem in defendendo filio laeserat, nudus pene est destitutus. Q. autem Lolium intelligit. Sic in oratione C. Gracchi apud A. Gellium,

Ideico solus destitutus est in foro, vestimenta detracta sunt. Item apud Livium lib. vii. ubi de Galli & Manlii Torquati duello loquitur, Duo, inquit, in medio armati destituntur. Idem.

Sicilia non fecisset? non, inquam, Judices, esset ullam partem istius nequitiae fugitivorum insolentia consecuta.

XXVII. Privatim hoc modo. Quid? publice civitates quemadmodum tractatae sunt? Audistis permulta indicia & testimonia civitatum, & reliquarum audietis. Ac primum de Agyrinensi populo, fideli & illustri, breviter cognoscite. Agyrinensis est in primis honesta civitas Siciliae, hominum ante hunc praetorem locupletium, summorumque aratorum. Ejus agri decumas cum emisset idem Apronius, Agyrium venit. Qui cum eo cum apparitoribus, id est, cum minis ac venisset, poscere pecuniam grandem coepit, ut, accepto lucro, discederet. Nolle se negotii quidquam habere dicebat, sed accepta pecunia, quam primum aliam civitatem occurrere. Sunt omnes Siculi non contemnendi, si per nostros magistratus liceat: sed homines & satis fortes, & satis plane frugi ac sobrii; & in primis haec civitas, de qua loquor, Judices. Itaque homini in primis improbissimo, respondet Agyrinenses, sese decumas ei, quemadmodum deberent, duros: lucrum, cum ille magno praesertim emisset, non addituros. Apronius certiore facit istum, cuja res erat, quid rei esset.

XXVIII. Statim, tanquam conjurato aliqua Agyrii contra rempublicam facta, aut legatus praetoris pulsatus esset, ita Agyrio magistratus, & quinque-primi, accitu istius evocantur. Veniunt Syraculas: praesto est Apronius: ait eos ipsos, qui venissent, contra edictum praetoris fecisse. Querebant, quid? Respondebat se ad recuperatores esse dicturum. Ille, aequissimus homo, formidinem illam suam miseris Agyrinensibus injiciebat: recuperatores se de cohorte sua daturum minabatur. Agyrinenses, viri fortissimi, iudicium se passuros esse dicebant. Ingerebat iste Artemidorum, Cornelium medicum, Valerium praconem, Tlepolemum pictorem, & ejusmodi recuperatores; quorum civis Romanus nemo erat: sed Graeci facrilegi, jampridem improbi, repente Cornelii⁵⁵. Videbant

Tom. IV.

X x

Agy-

⁵⁵ Repente Cornelii] A Verris nomine, Hotomanus a Sylla, qui victor decem circiter annis antea proscriptorum servos, amplius decem millia, cives Romanos esse, & Cor-

Agyrinenses, quidquid ad eos recuperatores Apronius attulisset, illum perfacile probaturum. Condemnari cum istius invidia infamiaque malebant, quam ad ejus condiciones pactio- nesque accedere. Quarebant, quæ in verba ⁵⁶ recuperatores daret. Respondebat, *Si pareret adversus edictum fecisse*, quæ se in judicio dicturum esse dicebat. Iniquissimis verbis, impro- bissimis recuperatoribus, confictari malebant: quam quidquam cum isto sua voluntate decidere. Summittebat iste Timarchi- dem, qui moneret eos, si saperent, ut transigerent. Perne- gabant. Quid ergo? In singulos H-S quinquagenis millibus damnari mavultis? Malle dicebant. Tum iste clare, omnibus audientibus, *Qui damnatus erit*, inquit, *virgis ad necem cade- ritur*. Hic illi stentes rogare atque orare cœperunt, ut sibi suas segetes, fructusque omnes, arationesque vacuas Apronio tradere liceret: ut ipsi sine ignominia, molestiaque discederent. Hac lege, Judices, decumas vendidit Verres. Dicat licet Hortensius, si volet, magno Verrem vendidisse.

XXIX. Hæc conditio fuit isto prætoris aratorum, ut secum præclare agi arbitrarentur, si vacuos agros Apronio tradere liceret. Multas enim cruces propositas effugere cupiebant. Quantum Apronius edidisset deberi, tantum ex edicto dan- dum erat. Etiamne si plus edidisset, quam quantum natum esset? Etiam. Quomodo? Magistratus ex ipsius edicto exige- re debebant. At arator repetere poterat. Verum Artemidoro recuperatore. Quid, si minus arator dedisset, quam poposcisset Apronius? Judicium in aratore in quadruplum. Ex quo judicium numero? Ex cohorte prætoris præclara hominum honestissimorum. Quid amplius? minus te jugerum professum esse

meliorum nomine appellari voluit. Aliam quoque interpretationem amicorum unus mihi suggerit. Putat vir eruditus istos hic a Ci- cerone dici Cornelios, non quod revera sit istud illorum prænomen, sed quia adjuncti socii Cornelio Artemidoro, bipedum omnium nequissimo, ipsi ex ea societate facti sunt repente Cornelii Artemidori, id est, ex improbis (nam jampridem erant improbi) mortaliū omnium, ut ille, nequissimi.

Si veram hanc esse interpretationem aliquis negaverit; at sane subtilem & ingeniosam esse nemo non fatebitur. *Hortens.*

⁵⁶ *Quæ in verba*] Quam judicandi formulam præscriberet recuperatoribus. Verres respondebat se daturum hanc formulam. *Si pareret aratores fecisse, contra edictum prætoris, ea, quæ Apronius se in judicio dicturum esse dicebat, uti eosdem aratores recuperatores condemnarent. Idem.*

esse dico. Recuperatores ⁵⁷ rejice, quod adversum edictum feceris. Ex quo numero? ex eadem cohorte. Quid erit extremum? Si damnatus eris, (nam dubitatio damnationis, illis recuperatoribus, quæ poterat esse?) virgis te ad necem cædi necesse erit. His legibus, his conditionibus, erit quif- quam tam stultus, qui decumas venisse arbitretur? qui arato- ri novem partes reliquas factas esse existimet? qui non intel- ligat, istum sibi quæstui prædæque habuisse bona, possessio- nes, fortunas aratorum? Virgarum metu Agyrinenses, quod imperatum esset, facturos se esse dixerunt.

XXX. Accipite nunc, quid imperarit: & dissimulate, vos, si potestis, vos intelligere, ipsum prætorem, quod tota Si- cilia perspexerit, redemptorem decumarum, atque adeo ara- torum dominum ac regem fuisse. Imperat Agyrinensibus. ut decumas ⁵⁸ ipsi publice accipiant: Apronio lucrum dent. Si magno emerat, quoniam tu es, qui diligentissime pretium exquisisti; qui, ut ais, magno vendidisti: quare putabas em- ptori lucrum addi oportere? Esto: putabas. Quamobrem im- perabas, ut adderent? Quid est aliud capere, & conciliare pecunias, in quo te lex tenet, si hoc non est, vi atque im- perio cogere invito lucrum dare alteri, hoc est, pecuniam dare?

Age, quid tum? si Apronio, deliciis prætoris, lucelli ali- quid iusti sunt dare, putate Apronio datum, si Apronianum lucellum, ac non prætoris præda vobis videbitur: Imperas, ut decumas accipiant: Apronio dent lucrum, tritici medi- mum xxxii. millia. Quid est hoc? una civitas, ex uno a- gro, plebi Romanæ prope mensura cibaria prætoris imperio donare Apronio cogitur. Tu magno decumas vendidisti, cum tantum lucri decumano sit datum? profecto, si pretium ex- quisisses diligenter, tum, cum vendebas, x. medimnum po- tius

X x 2
tius

⁵⁷ *Recuperatores rejice*] Mihi suspectus est hic locus, quamvis libri omnes consen- tiant. Quomodo enim Apronius aratoribus, quos in judicium vocabat, poterat dicere, *Rejice recuperatores*? Scripsisse puto Tullium: *Recuperatores recipite*. Veni in jus ad recupera- tores, qui cognoscant, &c. *Grævius.*

⁵⁸ *Ut decumas*] Quas redemerat Apronius, Accipiant, subauditur, *solvendas*. Gall. *qu' ils se chargent*, &c. *Publice*, id est, data de publico pecunia. *Lucrum dent*, Addant sum- mæ principalis aliquid pecuniæ, lucri nomi- ne. *Hort.*

tius addidissent, quam H-S de postea. Magna præda videtur: audite reliqua, & diligenter attendite, quominus miremini, Siculos, re necessaria coactos, auxilium a patronis, a consulibus, a senatu, a legibus, a iudiciis petivisse. Ut probaret ⁵⁹ Apronius hoc triticum, imperat Agyrinensibus Verres, ut in medimna singula dentur Apronio H-S III.

XXXI. Quid est hoc? tanto numero frumenti, lucri nomine, imperato & expresse, nummi præterea exigentur, ut probetur frumentum? an poterat non modo Apronius, sed quisvis, exercitui si metiendum esset, improbare Siculum ⁶⁰ frumentum, quod isti ex area, si vellet, admetiri licebat? Frumenti tantus numerus imperio tuo datur, & cogitur. Non est satis. Nummi præterea imperantur. Dantur. Parum est. Pro decumis hordei alia pecunia cogitur. Jubes H-S xxx lucri dari. Ita ab una civitate, vi, minis, imperio, injuriæque prætoris eripiuntur tritici medimnum xxxiii, & præterea H-S lx. An hæc obscura sunt? aut, si omnes homines velint, obscura esse possunt? quæ tu palam egisti? in conventu imperasti? omnibus inspectantibus coegisti? qua de re Agyrinenses magistratus, & quinque-primi, quos tu, tuique quæstus causa evocasti, acta & imperia tua domum ad senatum suum renuntiaverunt: quorum renuntiatio, legibus illorum, literis publicis mandata est: quorum legati, homines nobilissimi, Romæ sunt, qui hoc idem pro testimonio dixerunt? Cognoscite Agyrinensium publicas literas: deinde testimonium publicum civitatis. Recita literas publicas. **LITERÆ PUBLICÆ.** Recita testimonium publicum. **TESTIMONIUM PUBLICUM.**

⁵⁹ Ut probaret] Probare, hic est inspicere, & examinare num bonum sit. Sic censors dicuntur opus locare, & postea probare. Idem. Recepti ex Nannii libro optimo hæc verba, quæ in aliis desiderantur: *Quod ei datur.* Sic enim in illo scribitur testatur Nannius: *Ut probaret Apronius hoc triticum quod ei datur, imperat.* Receptat id jam ante Carolus Stephanus, quod miror a sequentibus editoribus fuisse neglectum, cum maxime faciat augendo crimini. *Grevius.*

⁶⁰ Siculum] Emphasis est in hoc verbo: probum enim significatur, cum Siculum dicitur. *Quod isti:* Apronio. *Area:* locus est

apud nos testus propter pluvias, at olim erat subdialis. *Area* esse oportebat, ex præceptis Varrois lib. 1. de re Rustica, cap. 51, in agro, sublimiori loco, quam persiare possit ventus. Nam trita grana mos erat e terra subjactari, cum ventus spirabat lenis, quo paleæ inanes, & quod levissimum est, extra aream mitteretur; & frumentum purum veniret ad corbem. Tritum & puratum frumentum arator domum deportabat. Licebat Apronio, inquit Cicero, admetiri ex area, ubi tritum fuerat frumentum; antequam domum aratoris deportaretur, & ab eo vitari posset, *Hortensius.*

cum. Animadvertitis in hoc testimonio, Iudices, Apollodorum, cui Pyragro cognomen est, principem suæ civitatis, lacrymantem testari, ac dicere, nunquam post populi Romani nomen ab Siculis auditum, & cognitum, Agyrinenses contra quemquam infimum civem Romanum dixisse, aut fecisse quippiam: qui nunc contra prætorem populi Romani magnis injuriis, & magno dolore publice testimonium dicere cogentur. Uni merchule, huic civitati, Verres, obistere tua defensione non potes: tanta auctoritas est in eorum hominum fidelitate, tantus dolor in injuria, tanta religio in testimonio. Verum non una te tantum, sed universæ similibus afflictæ incommodis, legationibus, ac testimoniis publicis persequentur.

XXXII. Etenim deinceps videamus, Herbitensis civitas, honesta, & antea copiosa, quemadmodum spoliata ab isto, ac vexata sit. At quorum hominum? summorum aratorum, remotissimorum a foro, iudiciis, & controversiis: quibus parcere, & consulere, homo impurissime, & quod genus hominum studiosissime conservare debuisti. Primo anno venierunt ejus agri decumæ tritici medimnum xviii ⁶¹. Aridius, istius item minister in decumis, cum emisset, & præfecti nomine cum venisset Herbitam cum Veneriis, locufque ei publice, quo diverteretur, datus esset: coguntur Herbitenses ei lucri ⁶² dare tritici medimnum xxxvii millia, cum decumæ venissent tritici medimnum xviii millibus. Atque hoc tantum triticum lucri coguntur dare publice, cum jam privatim aratores ex agris, spoliati, atque exagitati decumanorum injuriis, profugissent.

Anno secundo cum emisset Apronius decumas tritici medimnum xxv millibus, & ipse Herbitam cum illa prædonum copia, manueque venisset: populus publice coactus est ei conferre lu-

⁶¹ Medimnum xviii.] Subaudi, millibus. Vel ducatur lineola, millenarii nota, ad xxxvii pro lucro, & incremento, seu additamento. Non enim verisimile est ab his exactum fuisse lucri nomine, duplo amplius, quam pro decumis. *Idem.*

⁶² Lucri] Subauditur, causa: id est, pro lucro. *Medimnum xxxvii, millia.* Nempe

lucris tritici medimnum xxvi, & accessionem H^S cio cio. ⁶³. De accessione ⁶⁴ dubito, an Apronio ipsi data sit, merces operæ, pretiumque impudentiæ. De tritici quidem numero tanto quis potest dubitare, quin ad istum pradonem frumentarium, sicut Agyrinense frumentum, pervenerit? Anno vero tertio in hoc agro consuetudine usus est regia.

XXXIII. Solere ajunt ⁶⁵ barbaros reges Persarum, ac Syrorum, plures uxores habere: his autem uxoribus civitates attribuerent, hoc modo: Hæc civitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines. Ita populos habent univeros non solum conscios libidinis suæ, verum etiam administratos. Eandem istius, qui se regem Siculorum esse ducebat, licentiam, libidinemque fuisse cognoscite. Æschronis Syracusani uxor est Pippa: cujus nomen, istius nequitia, tota Sicilia pervulgatum est: de qua muliere versus plurimi supra tribunal, & supra prætoris caput scribebantur. Hic Æschrio, Pippæ vir adumbratus, in Herbitensibus decumis novus instituitur publicanus. Herbitenses cum viderent, si ad Æschrionem pretium redisset, se ad arbitrium libidinosissimæ mulieris spoliatum iri: licui sunt usque eo, quoad se efficere posse arbitrabantur. Supra adjecit Æschrio. Neque enim metuebat, ne prætor Verre, decumana mulier damno affici posset. Addicitur ⁶⁶ medimnum xxxv millibus; dimidio fere plaris, quam superiore anno. Aratores funditus evertebantur: & eo magis, quod jam superioribus annis exhausti erant, ac pene perditii. Intellexit iste ita magno venisse, ut amplius ab Herbitensibus

⁶³ H-S cio cio] Sæterium duorum millium. Sed quia tenuior pro illorum cupiditate hæc summa est, suspicatur Manutius de meado: & pro cio cio; reponendum putat cecroo. Id est, centum nullium, Gall. 10000. lfr. Idem.

⁶⁴ De accessione] Sensus est. De pecunia illa, quæ, ut frumentum probaretur. (cap. 31.) & decumis, & lucro addita est quasi merces operæ, quam Verri navabat Apronius, & quasi pretium hujus impudentiæ; dubito an Apronio ipsi data sit: suspicor eam statim prætoris in manus venisse, quemadmodum & decumarum pretium, & lucrum venit. Idem.

⁶⁵ Solere ajunt] Hujus consuetudinis Plato in Alcibiade priore mentionem facit his verbis, Ἐπὶ τῶν ἑθνῶν, &c. Audivi enim ex uno eorum qui ad Regem veniunt, fide digno, cum se regionem plane ampliam & fructuosam prætorisse diceret, unius populi dici non longam, quam incolæ Regine zonam vocarent. Esse aliam præterea, quam versus calyptram nominarent, nemque alia loca esse quamplurima, eaque amena ac fructuosa, que mundo Regine attributa essent, & quarum singula ex singulis ornamentis nomen adepta essent. Idem scribit Athenus libro 1. Horomansus.

⁶⁶ Addicitur] Æschrioni.

bus exprimi non posset. Demit ⁶⁷ de capite medimnum cio cio cio cio. Jubet in tabulas pro medimnum xxxi, referri xxxi, & cccc. Hordei decumas ejusdem agri Docimus emerat.

XXXIV. Hic est Docimus, qui ad istum deduxerat Tertiam, Isidori mimi filiam, vi abductam ab Rhodio tibicine. Hujus Tertiam plus etiam, quam Pippæ, plus quam cæterarum, ac prope dicam, tantum apud istum in Siciliensi prætura auctoritas valuit, quantum in urbana Chelidonis. Veniunt Herbitam duo prætoris æmuli ⁶⁸ non molesti, muliercularum terrimarum improbissimi cognitores. Incipiunt postulare, postere, minari. Non poterant tamen, cum cuperebant, Apronium imitari. Siculi Siculos non tam pertimescebant. Cum omni ratione tamen illi calumniarentur; promittunt Herbitenses vadimonium Syracusæ. Eo posteaquam ventum est, coguntur Æschrioni, id est, Pippæ, dare tantum, quantum erat de capite demptum, tritici medimnum cio cio cio ix. Mulierculæ publicanæ noluit ex decumis nimium lucra dare, ne forte ab nocturno suo questu animum ad vestigalia redimenda transferret.

Transactum putabant Herbitenses; cum iste, Quid de hordeo ⁶⁹, inquit, & Docimo, amiculo meo? quid cogitatis? At hoc agebat in cubiculo, Judices, atque in lectulo suo. Negabant illi sibi quidquam esse mandatum. Non audio: numerate H-S xv ⁷⁰. Quid facerent miseri? aut quid recusarent? præsertim cum in lectulo decumanæ mulieris vestigia viderent recentia, quibus illum inflammari ad perseverandum intelligebant? Ita civitas una sociorum, atque amicorum duabus teterrimis mulierculis, Verre prætoris, vestigalis fuit. Atque ego nunc eum frumenti numerum, & eas publice pecunias decumanis ab Herbitensibus datas esse dico: quo illi frumento, & quibus pecuniis tamen a decumanorum injuriis cives

⁶⁷ Demit] Non Herbitensibus, qui summam integram solvere consueverunt; sed reipublice, cui totum id pretium debebatur, quo decumæ venditæ fuerant. Horz.

⁶⁸ Prætoris æmuli] Intelligit Æschrionem,

propter Pippam uxorem; & Docimum, propter Tertiam. Idem.

⁶⁹ Quid de hordeo] Quid dabitis Docimo lucra nomine, pro decumis hordei? Idem.

⁷⁰ H-S xv.] Subaudi, millia.

cives suos non redemerunt. Perditis enim, & direptis aratorum bonis, hæc decumanis merces dabatur, ut aliquando ex eorum agris, atque ex urbibus abirent. Itaque cum Philinus Herbitensis, homo disertus, & prudens, & domi nobilis, de calamitate aratorum, & de fuga, & de reliquorum paucitate publice diceret, animadvertistis, Iudices, gemitus populi Romani, cujus frequentia huic causæ nunquam defuit. Quæ de paucitate aratorum alio loco ⁷¹ dicam.

XXXV. Nunc illud, quod pene præterii, non omnino relinquendum videtur. Nam, per deos immortales! quod de capite ⁷² ipso dempsit, quo tandem modo vobis non modo ferendum, verum etiam audiendum videtur? Unus adhuc fuit post Romam conditam, (dii immortales faxint, ne sit alter!) cui respublica totam se traderet temporibus coacta & malis domesticis, L. Sylla. Hic tantum potuit, ut nemo, illo invito, nec bona, nec patriam, nec vitam retinere posset: tantum animi habuit ad audaciam, ut dicere in concione non dubitaret, bona civium Romanorum cum venderet, se prædam suam vendere. Ejus omnes res gestas non solum obtinemus; verum etiam propter ⁷³ majorum incommodorum & calamitatum metum, publica auctoritate defendimus. Unum hoc illius, senatus-consulto reprehensum decretumque est, ut, quibus ille de capite dempsisset ⁷⁴, hi pecunias in ararium referrent. Statuit senatus, hoc ne illi quidem esse licitum, cui concesserat omnia, a populo factarum ⁷⁵ quaestiarum-

⁷¹ Alio loco] Infra, cap. 51.

⁷² De capite] De summa frumenti, quæ ex decumam venditione solvenda populo Romano erat. Dempsit. Ut eo minus Æschrio, Pippæ vir, solveret; pluris amorem faciens mulierculæ, quam pop. Rom. emolumentum. Hort.

⁷³ Metum] Ne, si ejus acta rescinderemus, durius aliquid accideret. Manuz.

⁷⁴ De capite dempsisset] Summas immi- nuisset pretii, quo decumas coemissent. Nos lingua nostra demptionem capitis nominamus, le rabais. Hotomanus.

⁷⁵ A populo factarum] Quid si, Ab ipso factarum? Ut paulo post, Quod ex ea pecunia remisit, quam ipse quaeserat: nam etiam

ad amplificationem hoc pertinet: ut cum ipse Sylla eas res quaeserat, de capite tamen in illis diminueret non poterit. Idem. Probant emendationem Hotomani Manuz & Lamb. Verum merito tuetur Gulielmius a populo factarum. Nam a populo constitutæ erant summa, quas nulli licebat imminuere. Hinc dicit Tullius veterum religione legum, quas populus scilicet tulerat, de pecunia publica reprehensum esse Syllam. Nam quamvis Tullius non longe post contendat, ex ea pecunia, quam ipse scilicet Sylla quaeserat, remisit, nimirum de pretio rerum sub hasta vendiarum, quia tamen illa pecunia, quæ ex venditis damnatorum bonis conficiebatur, referebatur in ararium, recte dicitur illa a

rumque rerum summas imminuere. Illum viris fortissimis judicarent patres conscripti remittere de summa non potuisse: te mulieri teterrimæ remisisse senatores judicabant? Ille, de quo lege populus Romanus jusserat, ut ipsius voluntas populo Romano esset pro lege, tamen in hoc uno genere, veterum religione legum, reprehenditur: tu, qui omnibus legibus implicatus tenebare, libidinem tibi tuam pro lege esse voluisti? In illo reprehenditur, quod ex ea pecunia remisit, quam ipse quaeserat: tibi concedetur, qui de capite vestigialium populi Romani remisisti?

XXXVI. Atque in hoc genere audaciæ multo etiam impudentius in decumis Segestensium versatus est: quas cum addidisset eidem illi Docimo, hoc est ⁷⁶, tritici modium quinque millibus, & accessionem adscripsisset H-S MD, coegit Segestenses a Docimo tantidem publice accipere. Id quod ex Segestensium publico testimonio cognoscite. Recita testimonium publicum. TESTIMONIUM PUBLICUM. Audistis, quanti decumas acceperit a Docimo civitas, tritici modium quinque millibus, & accessionem. Cognoscite nunc, quanti se vendidisse retulerit ⁷⁷. LEX DECVMIS VENDENDIS C. VERRE PR. Hoc nomine videtis tritici modium CIO CIO CIO de capite esse dempta, quæ cum de populi Romani victu, de vestigialium nervis, de sanguine detraxisset ararii, Tertiarum mimæ condonavit. Utrum impudentius a fociis abstulit? an turpius meretrici dedit? an improbius populo Romano ademit? an audacius tabulas publicas ⁷⁸ commutavit? Ex horum ⁷⁹ severitate te ulla vis, aut ulla largitio eripiet? Sed si eripuerit

Tom. IV.

Y y non

populo facta & quaestis, quia populi erat, quæ debebatur arario. Si librarii peccarunt, in hoc peccarunt quod ignorantia veteris sermonis addiderint præpositionem s. Scripsisset Tullius videtur: Statuit senatus, hoc ne illi quidem esse licitum; cui concesserat omnia, populo factarum quaestiarumque rerum summas imminuere. Quæ nimirum bono & commodo populi factæ quantæque res erant, ut ararii reditus illis auferretur. Græv.

⁷⁶ Hoc est] Lambinus: hoc est, Tertio. Quod recepit Grævius. Putavit autem Manuzius, hoc est, otiosum esse, ac delendum.

Olivetus.

⁷⁷ Retulerit] Subanditur, in tabulas publicas Verres. Porro decumas venderat: iste tritici modium, seu potius medimum quinque millibus; at in tabulis publicis scripserrat duobus tantum millibus medimum eas a se venditas fuisse. Hort.

⁷⁸ Tabulas publicas] Quas in provincia Verres conficiebat, Commutavit. Referendo in eas numerum medimum minorem eo, quo venditæ decumæ fuerant. Idem.

⁷⁹ Horum] Judicium.

non intelligis, hæc, quæ jamdudum loquor, ad aliam quæstionem, atque ad peculatus judicium pertinere? Itaque hoc mihi reservabo genus integrum totum: ad illam, quam institui, causam frumenti ac decumarum revertar. Qui cum agros maximos ac feracissimos per seipsum, hoc est per Apronium, Verrem alterum, depopularetur: ad minores civitates habebat alios, quos, tanquam canes immitteret, nequam homines & improbos; quibus aut frumentum, aut pecuniam publice cogebat dari.

XXXVII. A. Valentius est in Sicilia, interpres⁸⁰: quo iste interprete non ad linguam Græcam, sed ad furta & flagitia uti solebat. Fit interpres hic, homo levis, atque agens, repente decumanus. Emit agri Liparenfis, miserique atque jejuni, decumas tritici medimnis DC. Liparenfes vocantur. Ipsi accipere decumas, & numerare Valentio coguntur lucri H-S xxx millia. Per deos immortales! utrum tibi sumes ad defensionem? tantone minoris te decumas vendidisse, ut ad medimna DC, xxx millia lucri, statim sua voluntate civitas adderet, hoc est, tritici medimnum duo millia? an, cum magno decumas vendidisses, te expressisse ab invitis Liparenfibus hanc pecuniam?

Sed quid ego ex te quæro, quid defensus sis potius, quam cognoscam ex ipsa civitate, quid gestum sit? Recita testimonium publicum Liparenfium, deinde quemadmodum Valentio nummi sint dati. TESTIMONIUM PUBLICUM, quomodo solutum sit, ex literis publicis. Etiamne hæc tam parva civitas, tam procul a manibus tuis, atque a conspectu remota, sejuncta a Sicilia, in insula inculca, tenuique posita, cumalata aliis tuis majoribus injuriis, in hoc quoque frumentario genere prædæ tibi & quæstui fuit? Quam tu totam insulam cuidam tuorum sodalium, sicut aliquod munusculum, condonaras: ab hac etiam hæc frumentaria lucra, tanquam a mediterraneis, exigebantur? Itaque qui tot annis agellos suos

ante

⁸⁰ Interprete] Ludit Orator in ambiguo. Nam interpres, is est, cujus opera ad linguam extera intelligendam utimur: & cujus ministerio pactiones cum tercio aliquo conficiuntur. Quo sensu hic accipitur. Hortensius.

ante te prætorem redimere a piratis solebant, iidem seiplos a te pretio imposito redemerunt.

XXXVIII. Quid ergo? a Tiffensibus perparva & tenui civitate, sed aratoribus laboriosissimis, frugalissimisque hominibus, nonne plus, lucri nomine, eripitur, quam quantum frumenti omnino exarant? ad quos tu decumanum Diognotum Venerium misisti, novum genus⁸¹ publicani. Cur hoc auctore non Romæ quoque servi^{*} publici⁸² ad vestigalia accedant? Anno secundo Tiffenses H-S XXI lucri dare coguntur inviti. Tertio anno, CIO CIO medimnum tritici lucri Diognoto Venerio dare coacti sunt. Hic Diognotus, qui ex publicis vestigialibus tanta lucra facit, vicarium⁸³ nullum habet, nihil omnino peculii. Vos etiam nunc dubitate, si potestis, utrum tantum numerum tritici Venerius apparitor istius sibi acceperit, an huic exegerit. Atque hæc ex publico Tiffensium testimonio cognoscite. TESTIMONIUM PUBLICUM TISSENSIVM. Obscure, Judices, prætor ipse decumanus est, cum ejus apparitores frumentum a civitatibus exigant, pecunias imperent, aliquanto plus ipsi lucri auferant, quam quantum populo Romano decumarum nomine daturi sunt? Hæc æquitas in tuo imperio fuit, hæc prætoris dignitas, ut servos Venerios Siculorum dominos esse velles. Hic delectus, hoc discrimen, te prætore, fuit, ut aratores in fervorum numero essent, servi in publicanorum.

XXXIX. Quid? Amestratini miseri, impositis ita magnis decumis, ut ipsis reliqui nihil fieret, nonne tamen numerare pecunias coacti sunt? Addicuntur decumæ M. Cælio, cum adesset legati Amestratini. Statim cogitur Heraclius legatus numerare H-S XXXII. Quid hoc est? quæ est ista præda? quæ

Y y 2 vis?

⁸¹ Novum genus] Vide supra, cap. 12.

⁸² Non Romæ quoque servi publici] Vetus.

accedant. Nannius. Probo lectionem optimi

illius libri, quem Nannius evoluit, a quo

non longe abit Francii. Facit enim magis

ad rem augendam apud iudices, si dicas,

Non Romæ servi ad publica vestigalia accedant,

quam si dicas, Non Romæ servi publici ad vestigalia accedant. Accedere autem

ad vestigalia, pro conducere vestigalia, est locutio elegans. Grævo.

* Lamb. servi ad publica vestigalia.

⁸³ Vicarium] Postremus igitur est fervorum omnium. Nam servi paulo majoris notæ

servos ipsi suos habebant, qui appellabantur vicarii; & peculium, permittu domini, hoc est, rem propriam suo labore partam. Hortensius.

quædam, die strango, cap. supra, 177

vis? quæ direptio fociorum? Si erat Heraclio ab senatu mandatum, ut emeret: emisset. Si non erat: qui poterat sua sponte pecuniam numerare? Cæso renuntiat se dedisse. Cognoscite renuntiationem ex literis. Recita ex literis publicis. **LITERÆ PUBLICÆ.** Quo senatusconsulto erat hoc legato permissum? nullo. Cur fecit? coactus est. Quis hoc dicit? tota civitas. Recita testimonium publicum. **TESTIMONIUM PUBLICUM.** Ab hac eadem civitate anno secundo simili ratione extortam esse pecuniam, & Sext. Vennonio datam, ex eodem testimonio cognovistis. At Amestratinos, homines tenues, cum eorum decumas medimnis DCCC vendidisses Banobali Venerio, (cognoscite nomina publicanorum⁸⁴) cogis eos plus lucri addere, quam quanti venierant, cum magno venissent. Dant Banobali medimnis DCCCL, H-S MD. Profecto nunquam iste tam amens fuisset, ut ex agro populi Romani plus frumenti servo Venerio, quam populo Romano tribui pateretur, nisi omnis ea præda, servi nomine, ad istum ipsum perveniret.

Petrini, cum eorum decumæ magno addictæ essent, tamen invictissimi P. Nævio Turpioni, improbissimo homini, qui injuriarum, Sacerdote prætore, damnatus est, H-S XXXVII & IO dare coacti sunt. Irane dissolute decumas vendidisti, ut, cum modium XV millibus venissent, medimnum CIO CIO CIO hoc est, H-S XXXV lucri decumano darentur? At permagno decumas ejus agri vendidi. Videlicet gloriatur, non Turpioni lucrum datum, sed Petrinis pecuniam creptam.

XL. Quid? Halicienses, quorum incolæ decumas dant, ipsi agros immunes habent: nonne huic eidem Turpioni, cum decumæ C med. venissent, H-S XV CIO dare coacti sunt? Si id, quod maxime vis, posses probare, hæc ad decumanos lucra venisse, nihil te attingisse: tamen hæc pecuniæ per vim, atque injuriam tuam captæ & conciliatæ, tibi fraudi, & damnationi esse deberent. Cum vero hoc nemini persuadere possis, te tam amentem fuisse, ut Apronium, ac Turpionem, servos

⁸⁴ Nomina publicanorum] Non verorum, sed eorum quos Verres arbitrio suo contra qui cives, atque adeo equites esse debebant; leges fecerat, servos, peregrinos, &c. Livii

servos homines, tuo liberorumque tuorum periculo divites fieri velles: dubitaturum quemquam existimas, quin illis emissariis hæc tibi omnis pecunia quæstita sit?

Segestam item ad immunem civitatem Venerius Symmachus decumanus immittitur. Is ab isto literas affert, ut sibi contra omnia senatus-consulta, contra omnia jura, contraque legem Rupiliam, extra forum vadimonium promittant aratores. Audite literas, quas ad Segestanos miserit. **LITERÆ C. VERRIS.** Hic Venerius quemadmodum aratores eluserit, ex una pactioe hominis honesti, gratiosique cognoscite. In eodem enim genere sunt cætera.

Diocles est Panormitanus, Phimes cognomine, homo illustris, ac nobilis. Is agrum in Segestano, (nam commercium in eo agro nemini⁸⁵) conductum habebat H-S sex millibus. Pro decuma cum pulsatus a Venerio esset, decidit H-S XVI millibus, & DCLIII. Id ex tabulis ipsius cognoscite. **NOMEN DIOCLIS PANORMITANI.** Huic eidem Symmacho, Annejus Brocchus, senator, homo eo splendore, ea virtute, qua omnes existimatis, nummos præter frumentum coactus est dare. Venerione servo, te prætore, talis vir, senator populi Romani, quæstui fuit?

XLI. Hunc ordinem si dignitate antecellere non existimabas, ne hoc quidem sciebas, *judicare*? Antea cum equester ordo judicaret, improbi, & rapaces magistratus in provinciis inserviebant publicanis: ornabant eos, quicumque in operis erant: quemcunque equitem Romanum in provincia viderant, beneficiis, ac liberalitate prosequerantur: neque tantum illa res nocentibus proderat, quantum obsuit multis, cum aliquid contra utilitatem ejus ordinis, voluntatemque fecissent. Retinebatur hoc tum nescio quomodo, quasi communi consilio ab illis diligenter, ut, qui unum equitem Romanum contumelia dignum putasset, ab universo ordine malo dignus judicaretur. Tu sic ordinem senatorium despexisti: sic ad injurias, libidinesque tuas omnia coæquasti: sic habuisti statutum cum

⁸⁵ Nam commercium in eo agro nemini] sensu dicatur. Malim cum Victorio: Natus ita Grævius ex Nannio: quod nescio quo commercium in eo Panormitanis est. Oliv.

cum animo, ac deliberatum, omnes, qui habitarent in Sicilia, aut, qui Siciliam, te prætor, attigissent, iudices rejicere, ut illud non cogitares, tamen ad ejusdem ordinis homines te iudices esse venturum? in quibus, si ex ipsorum domestico incommodo nullus dolor insideret; tamen esset illa cogitatio, in alterius injuria sese despectos, dignitatemque ordinis contemptam, & abjectam. Quod mehercule, Iudices, mihi non mediocriter ferendum videtur. Habet enim quendam aculeum contumelia, quem pati pudentes, ac viri boni difficillime possunt.

Spoliasti Siculos. Solent enim inulti esse in injuriis suis provinciales. Vexasti negotiatores. Inviti enim Romam, ra-roque decedunt. Equitem Romanum ad Apronii injurias dedisti. Quid enim jam nocere possunt, quibus non licet judicare? Quid, cum senatores summis injuriis afficis? quid aliud dicis, nisi hoc? cedo mihi etiam istum senatorem: ut hoc amplissimum nomen senatorium non modo ad invidiam imperitorum, sed etiam ad contumeliam improborum natum esse videatur. Neque hoc in uno fecit Annejo, sed in omnibus senatoribus: ut ordinis nomen non tantum ad honorem, quantum ad ignominiam valeret. In C. Cassio, viro clarissimo & fortissimo, cum is eo ipso tempore, primo istius anno, consul esset, tanta improbitate usus est, ut, cum ejus uxor, femina primaria, paternas haberet arationes in Leontino, frumentum omne in decumas auferre jussit. Hunc tu in hac causa testem, Verres, habebis: quoniam, judicem ne haberes, providisti.

Vos autem, Iudices, putare debetis, esse quiddam nobis inter nos commune atque conjunctum. Multa sunt imposta huic ordini munera, multi labores, multa pericula, non solum legum ac judiciorum, sed etiam rumorum ac temporum. Sic est hic ordo quasi propositus, atque editus in altum, ut ab omnibus ventis invidiæ circumflari posse videatur. In hac tam misera & iniqua conditione vitæ, ne hoc quidem retinebimus, Iudices, ut magistratibus nostris in obtinendo jure nostro ne contemptissimi ac despectissimi esse videamur?

XLII. Ther-

XLII. Thermitani miserunt, qui decumas emerent agri sui. Magni sua putabant interesse, publice potius, quamvis magno emi, quam in aliquem istius emissarium incidere. Appositus erat Venulejus quidam, qui emeret. Is liceri non destitit. Illi, quoad videbatur ferri aliquo modo posse, contenderunt: postremo liceri destiterunt. Addicitur Venulejo tritici modium VIII millibus. Legatus Possidorus renunciat. Cum omnibus hoc intolerandum videretur, tamen Venulejo dantur, ne accedat⁸⁶, tritici modium VI. præterea H-S CIO CIO. Ex quo facile apparet, quæ merces decumani, quæ prætoris præda esse videatur. Cedo Thermitanorum mihi literas, & testimonium. TABULÆ THERMITANORUM, ET TESTIMONIUM.

Imacharenfes jam omni frumento ablato, jam omnibus injuriis tuis exinanitos, tributum facere⁸⁷, miseros ac perditos coegisti: ut Apronio darent H-S XX millia. Recita decretum de tributis, & publicum testimonium. SENATUS-CONSULTUM DE TRIBUTO CONFERENDO. TESTIMONIUM IMACHARENSIUM. Ennenses, cum decumæ venissent agri Ennensis medimnum CIO CIO CIO CC, Apronio coacti sunt dare tritici modium XVIII millia, & H-S III millia. Quæso, attendite, quantus numerus frumenti cogatur ex omni agro decumano. Nam per omnes civitates, quæ decumas debent, percurrit oratio mea: & in hoc genere nunc, Iudices, versor, in quo non singillatim aratores, everfis⁸⁸ bonis omnibus sunt, sed publice decumanis luca data sunt, ut aliquando ex eorum agris atque urbibus, expleti atque saturi, cum hoc cumulo quæstus decederent.

XLIII. Galatinis quamobrem imperasti anno tertio, ut decumas agri sui, quas Calatæ dare consueverant, Amestrati M. Cælio decumano darent; quod neque ante te prætorem illi fecerant, neque tu ipse hoc ita statueras antea per biennium? Theonastus Syracusanus in agrum Mutycensem cur abs te immisus est? qui aratores ita vexavit, ut illi in alteras decumas,

⁸⁶ Ne accedat] Id est, ne Thermas veniam decumarum colligere. Idem.
⁸⁷ Aratores, everfis] Dele virgulum, & lege: Aratores everfis.
⁸⁸ Aratores, everfis] Dele virgulum, & lege: Aratores everfis.

cumas, id quod in aliis quoque civitatibus ostendam, triticum emere necessario, propter inopiam, cogentur.

Jam vero ex Hyblensium pactionibus intelligetis, quæ pactiones sint cum decumano Cn. Sergio, sexties tantum, quam quantum satum sit, ablatum esse ab aratoribus. Recita pactiones, & pactiones ex literis publicis. Recita. PACTIONES HYBLENSIVM CVM VENERIO SERVO EX LITERIS PVBLICIS. Cognoscite item professiones nationum, & pactiones Leneniorum cum Venerio servo. Recita ex literis publicis. PROFESSIONES SATIONVM, ET PACTIONES MENENIORVM CVM VENERIO SERVO EX LITERIS PVBLICIS. Patiemi, Judices, a sociis, ab aratoribus populi Romani, ab iis, qui vobis laborant, vobis serviunt, qui ita plebem Romanam ab sese ali volunt, ut sibi ac liberis suis tantum supersit, quo ipsi ali possint; ab his, per summam injuriam, per acerbissimas contumelias, plus aliquanto ablatum esse, quam natum sit?

Sentio, Judices, moderandum mihi esse jam orationi meæ, fugiendamque vestram satietatem. Non versabor in uno genere diutius, & ita cætera de oratione mea tollam, ut tamen in causa relinquam. Audietis Agrigentinarum, fortissimorum virorum, diligentissimorumque querimonias: cognoscetis, Judices, Entellinorum summi laboris, summæque industriae, dolorem & injurias: Heraclensium, Gelenium, Solentinorum incommoda proferentur: Catinensium, locupletissimorum hominum, amicissimorumque agros vexatos ab Apronio cognoscetis: Tyndaritanam, nobilissimam civitatem, Cephalceditanam, Alentinam, Apolloniensem, Eggynam, Capitinam, perditas esse hac iniquitate decumarum intelligetis: Murgentinis, Aslorinis, Elorinis, Ennensibus, Letinis nihil omnino relictum: Gitarinos, Acherinos, parvarum civitatum homines, omnino abjectos esse ac perditos: omnes denique agros decumanos per triennium populo Romano ex parte decuma⁸⁹, G. Verri ex omni reliquo, vestigales fuisse: & ple-

risque

⁸⁹ Ex parte decuma] Decimam fructuum partem populo Romano solvere, reliquas novem partes, hoc est, totam reli-

risque aratoribus nihil omnino superfluisse: si cui quid aut remissum, aut relictum sit, id fuisse tantum, quantum ex eo, quo istius avaritia contenta fuit, redundarit.

XLIV. Duarum mihi civitatum reliquos feci agros, Judices, fere optimos ac nobilissimos, Ætensem, & Leontinum. Horum agrorum ego missos faciam quæstus triennii: unum annum eligam, quo facilius id, quod institui, explicare possim. Sumam annum tertium, quod & recentissimum est, & ab isto ita administratus, ut, cum se certe decessurum videret, non laboraret, si aratorem nullum in Sicilia omnino esset relicturus. Agri Ætensis, & Leontini decumas agemus. Attendite, Judices, diligenter. Agri sunt feraces: annus tertius: decumanus Apronius.

De Ætensibus perpauca dicam. Dixerunt enim ipsi priore actione publice. Memoria tenetis, Artemidorum Ætensem, legationis ejus principem, publice dicere, Apronium venisse Ætnam cum Veneriis: vocasse ad se magistratum: imperasse, ut in foro sibi medio lecti sternerentur: quotidie solitum esse non modo in publico, sed etiam de publico convivari: cum in eis convivii symphonia caneret, maximisque poculis ministraretur, retinere solitum esse aratores; atque ab iis non modo per injuriam, sed etiam per contumeliam, tantum exprimi frumenti, quantum Apronius imperasset. Audistis hæc, Judices, quæ nunc ego omnia prætereo, ac relinquo. Nihil de luxuria Apronii loquor, nihil de insolentia, nihil de singulari nequitia, ac turpitudine: tantum de quæstu, ac lucro dicam unius agri, & unius anni, quo facilius vos conjecturam de triennio, & de tota Sicilia facere possitis. Sed mihi Ætensium brevis est oratio. Ipsi enim venerunt: ipsi publicas literas deportarunt. Docuerunt vos, quid lucelli fecerit homo non malus, familiaris prætoris, Apronius. Id, quæso, ex ipsorum testimonio cognoscite. Recita testimonium Ætensium. TESTIMONIVM ÆTENSIVM.

XLV. Quid ais? dic, dic, quæso clarius, ut populus Romanus de suis vestigalibus, de suis aratoribus, de suis sociis atque amicis audiat, L. MEDIMNUM, L. H-S MILLIA. Per deos

Tom. IV.

Z z

immor-

immortales / unus ager uno anno ccc millia modium tritici ; & præterea H-S L. millia , lucris dat Apronio ? tantone minoris decumæ venierunt , quam fuerunt ? an cum satis magno venissent , hic tantus tamen frumenti , pecuniæque numerus ab aratoribus per vim ablati est ? Utrum enim horum dixeris , in eo culpa & crimen hærebit . Nam illud quidem non dices , quod utinam dicas , ad Apronium non pervenisse tantum . Ita te non modo publicis tenebo , sed etiam privatis aratorum passionibus , ac literis : ut intelligas , non te diligentiore in faciendis furtis fuisse , quam me in deprehendis . Hoc tu feres ? hoc quisquam defendet ? hoc hi , si aliter de te statuere voluerint , sustinebunt ? Uno adventu , ex uno agro , Q. Apronium , præter eam , quam dixi , pecuniam numeratam , ccc millia modium tritici lucris nomine sustulisse ?

Quid ? hoc Ætneſes soli dicunt ? immo etiam Centuripini , qui agri Ætneſis multo maximam partem possident : quorum legatis , hominibus nobilissimis , Androni & Arthemoni , senatus ea mandata dedit , quæ publice ad civitatem ipsorum pertinebant : de iis injuriis , quas cives Centuripini non in suis , sed in aliorum finibus acceperunt , senatus & populus Centuripinus legatos noluit mittere : ipsi aratores Centuripini , qui numerus est in Sicilia maximus , hominum honestissimorum , & locupletissimorum , tres legatos , cives suos , delegerunt : ut eorum testimonio non unius agri , sed prope totius Siciliae calamitates cognosceretis . Arant enim tota Sicilia fere Centuripini . Et hoc in te graviore , certioresque testes sunt , quod cætera civitates suis solum incommodis commoventur : Centuripini , quod in omnium fere finibus habent possessiones , etiam cæteram civitatum damna , ac detrimenta senſerunt .

XLVI. Verum , uti dixi , ratio certa est Ætneſium , & publicis , & privatis literis consignata . Meæ diligentia penſum ⁹⁰ magis in Leontino agro est exigendum , propter hanc

⁹⁰ Penſum] Est manipulus lanae , aut lini colo alligatus . Fit a verbo *penſo* . Nam heræ lanam ancillis olim appendebant . nembus . per diurnum opus , reddendamque in

filo . Hinc *penſum* pro parte muneris , aut pro officio usurpatur ab ipsis etiam oratoribus . Idem .

causam , quod ipsi Leontini publice non sane me multum adjuverunt . Neque enim eos , isto prætoris , hæ decumanorum injuriæ læserunt : potius etiam , Judices , adjuverunt . Mirum fortasse hoc vobis , aut incredibile videatur , in tantis aratorum incommodis , Leontinos , qui principes rei frumentariæ fuerunt , expertes incommodorum , atque injuriarum fuisse . Hoc causæ est , Judices , quod in agro Leontino , præter unam Mnasiſtrati familiam , glebam Leontinorum possidet nemo . Itaque Mnasiſtrati , hominis honestissimi , atque optimi viri testimonium , Judices , audietis . Cæteros Leontinos , quibus non modo Apronius in agris , sed ne tempeſtas quidem ulla nocere potuit , expectare nolite . Etenim non modo incommodi nihil ceperunt : sed etiam in Apronianis illis rapinis in quæſtu sunt , compendioque versati .

Quapropter , quoniam me Leontina civitas , atque legatio , propter eam , quam dixi , causam , defecit : mihi metum ineunda ratio , & via reperienda est , qua ad Apronii quæstum , sive adeo , qua ad istius ingentem , immanemque prædam possim pervenire . Agri Leontini decumæ anno tertio venierunt tritici medimnum xxxvi , hoc est , tritici modium cccxvi . Magno , Judices , magno . Neque enim hoc possum negare . Itaque necesse est aut damnum , aut certe non magnum lucrum fecisse decumanum . Hoc enim solet usuvenire iis , qui magno redemerunt .

Quid , si ostendo , in hac una emptione lucris fieri tritici modium c ? quid , si cc ? quid , si ccc ? quid , si cccc millia ? dubitatis etiam , cui ista tanta præda quæſta fit ? Iniquum me esse quispiam dicet , qui ex lucris magnitudine conjecturam faciam furti , atque prædæ . Quid , si doceo , Judices , eos , qui cccc millia modium lucris faciunt , damnum facturos ⁹¹ fuisse , si tua iniquitas , si tui ex cohorte recuperatores non intercederent ? num quis poterit in tanto lucro , tantaque iniquitate dubitare , quin propter improbitatem tam magnos quæſtus feceris ? propter magnitudinem quæſtus improbus esse volueris ?

Z 2 Z

XLVII. Quomo-

⁹¹ Possidet nemo] Sed incolæ soli possident . Sic Halicyentes , supr. cap. 40. Idem .
⁹² Damnum facturus] Quia vocati ab aratoribus in iudicium condemnati essent , nisi Verres ex cohorte sua , qui iudicaret , recuperatores dedisset . Manut.